

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development and Cooperation SDC
Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare
Швейцарское управление по развитию и сотрудничеству

Suedia
Sverige

STUDIU

privind necesitățile de instruire
ale profesioniștilor media
din Republica Moldova în
**domeniul diversității
și al mediatizării
grupurilor vulnerabile**

Autori: Alina Radu, directoare Ziarul de Gardă, Ioana Avadani, expertă media (România), Alexandru Zubco, expert în domeniul drepturilor omului

Paginare computerizată: Angela Ivanesi

STUDIU

privind necesitățile de instruire
ale profesioniștilor media
din Republica Moldova în
**domeniul diversității
și al mediatizării
grupurilor vulnerabile**

Studiul a fost realizat de Asociația Presei Independente în cadrul proiectului „Cetățeni Activi, Comunități Prospere, Faza II”, finanțat din resursele acordate de Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC) și Suedia, componenta „Jurnaliștii pentru diversitate și incluziune: responsabilitate și angajament”. Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al donatorilor.

Sumar

I.	Aspecte metodologice	4
<hr/>		
II.	Informații generale privind categoria și specificul grupului chestionat	8
<hr/>		
III.	Constatări primare în baza răspunsurilor la chestionarele adresate jurnaliștilor și experților în domeniul drepturilor omului	10
<hr/>		
IV.	Concluzii din comunicarea cu jurnaliștii și experții în baza focus-grupurilor	14
<hr/>		
V.	Recomandări pentru creșterea prezenței și relevanței relatărilor jurnalistice pe tema grupurilor vulnerabile, diversității și incluziunii în Republica Moldova	21
<hr/>		

Aspecte metodologice

Studiul necesităților de instruire ale profesioniștilor media din Republica Moldova în domeniul diversității și al mediatizării grupurilor vulnerabile a fost realizat în perioada aprilie – iulie 2022 în cadrul proiectului „Cetățeni Activi, Comunități Prospere, Faza II”, finanțat din resursele acordate de Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC) și Suedia, componenta „Jurnaliștii pentru diversitate și incluziune: responsabilitate și angajament”, implementată de Asociația Presei Independente (API). Analiza a fost elaborată de echipa de experți formată din Alina Radu, directoare Ziarul de Gardă, Ioana Avadani, expertă media (România) și Alexandru Zubco, expert în domeniul drepturilor omului.

Prezentul studiu ține să identifice gradul de percepție de către jurnaliști a importanței mediatizării responsabile a grupurilor vulnerabile și a promovării diversității, precum și necesitățile specifice de instruire a colaboratorilor mass-media. De asemenea, documentul conține concluzii și recomandări specifice privind instruirea jurnaliștilor pentru a dezvolta cunoștințele și abilitățile acestora de a realiza materiale complexe despre grupurile vulnerabile și beneficiile diversității și a incluziunii.

Studiul a presupus desfășurarea mai multor activități de analiză și cercetare: elaborarea unui set de chestionare pentru diferite categorii de profesioniști (jurnaliști, manageri media, activiști în domeniul drepturilor omului, studenți la jurnalism ș.a.), desfășurarea a trei focus-grupuri tematice cu profesioniștii media, reprezentanți ai societății civile, discuții individuale cu jurnaliști, manageri de media, experți și practicieni din diverse regiuni ale Republicii Moldova.

Studiul a avut la bază activități de colectare și analiză a informației privind provocările breslei jurnalistice atunci când relatează despre

subiectul diversității și incluziunii și necesitățile jurnaliștilor pentru a realiza materiale complexe despre grupurile vulnerabile și beneficiile diversității și a incluziunii, după cum urmează:

(a) Metoda cantitativă – un set de două chestionare (fiecare dintre acestea a fost realizat în limbile română și rusă) privind identificarea necesităților de instruire pentru jurnaliști: unul adresat profesioniștilor media (jurnaliști, editori) și unul experților în drepturile omului, reprezentanți ai grupurilor vulnerabile sau ai instituțiilor cu rol de reglementare. Chestionarele au avut ca scop să identifice cât de confortabil se simt jurnaliștii în abordarea unor subiecte legate de grupurile vulnerabile, cât de pregătiți sunt să le abordeze, care sunt problemele concrete cu care se confruntă profesioniștii media. Chestionarele s-au axat și pe experiența practică a participanților, cu scopul de a evidenția practicile din redacție în ceea ce privește relațiile despre grupurile vulnerabile, diversitate și incluziune, practici care stimulează sau frânează abordarea unor subiecte de acest gen. S-a pus accent pe sursele de informare care sunt la îndemâna jurnaliștilor, la pregătirea inițială în domeniu și pe problemele pe care practicienii le întâlnesc în activitatea lor redacțională. Ambele chestionare au relevat nevoile (auto-)percepute și au explorat dezirabilitatea și fezabilitatea unor posibile soluții. Acestea au fost diseminate spre completare mai multor categorii de profesioniști media, experți în domeniul drepturilor omului, dar și publicate pe platforma profesioniștilor media Mediaforum.md;

(b) Metoda calitativă – trei focus-grupuri segmentare (mass-media locală, mass-media națională, reprezentanți ai ONG-urilor), derulate în perioada mai-iunie 2022, în format mixt: face-to-face pentru participanții și experții din Republica Moldova, online – pentru experța internațională din România. Focus-grupurile au fost organizate pentru a identifica percepțiile și opiniile jurnaliștilor atunci când aleg să abordeze un subiect despre toleranță, incluziune socială și

diversitate și pentru a valida și desfășura informațiile rezultate din chestionare. Totodată, reprezentanții ONG-urilor care activează în domeniul drepturilor omului au comentat din perspectiva grupurilor vulnerabile activitatea curentă a mass-media și problemele de abordare în mass-media. De asemenea, focus-grupurile au fost mai puternic concentrate pe identificarea de soluții.

(c) discuții individuale cu jurnaliști, manageri de media, experți și practicieni implicați în domeniu.

De asemenea, au avut loc discuții separate cu jurnaliști, experți pe chestiuni specifice, care țin de abordarea în redacții a subiectului drepturilor omului și în special, a drepturilor minorităților și grupurilor marginalizate. Jurnaliștii abordați lucrează în redacții naționale și regionale, inclusiv regiunea transnistreană și Găgăuzia. Experții solicitați cunosc bine domeniul mass-media și au experiențe de analiză a activității jurnalistice.

(d) colectarea de bune practici din diverse surse naționale și internaționale a fost realizată de echipa de experți implicată în realizarea acestui studiu. Au fost analizate studii și ghiduri realizate de organizații neguvernamentale din Republica Moldova. Au fost studiate documentele relevante pentru Moldova la nivel european și recomandările organismelor europene în domeniu (Consiliul Europei, UNESCO). Au fost, de asemenea, analizate ghiduri de interacțiune cu grupurile marginalizate și ghiduri privind relatarea despre grupuri vulnerabile din țări cu experiență relevantă în promovarea diversității (SUA, Canada), ghiduri realizate de organizații care reprezintă persoane aparținând grupurilor vulnerabile sau de organizații de media. A fost valorificată și experiența românească în domeniu, inclusiv în construirea unor exemple/studii de caz.

Ca rezultat al activității experților, s-a realizat o analiză aprofundată a informațiilor oferite de respondenții chestionarelor și participanții focus-grupurilor, cu atenție la percepțiile și nevoile fiecărui grup studiat (profesioniști media, mediul academic, studenți, experți în drepturile omului).

Pornind de la carențele și nevoile identificate în activitatea jurnaliștilor, combinate cu exemple de bune practici identificate în Republica Moldova, România și în lume, experții au elaborat o serie de recomandări specifice pentru diferite grupuri țintă care au conexiune cu subiectul acestui studiu.

II. Informații generale privind categoria și specificul grupului chestionat

Descrierea grupurilor țintă supuse cercetării

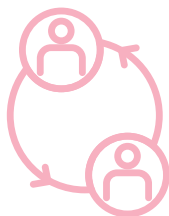
Despre respondenții chestionarelor

Jurnaliști:

Femei și bărbați, cu vârste cuprinse între 20 și 45+ ani, vorbitori de limba română și rusă, cu o vechime în muncă de la 2 la 22 de ani, dar și studenți. Majoritatea respondenților lucrează în mass-media on-line, alți participanți activează la redacții TV, Radio și din presa scrisă. Respondenții lucrează în diverse tipuri de media: publice, private sau susținute de organizații ale societății civile. Cea mai mare parte a respondenților sunt reporteri și manageri media, dar au răspuns la întrebările chestionarului și video-foto reporteri, traineri în jurnalism sau freelanceri. Respondenții activează atât în capitală, cât și în regiuni (Nisporeni, Ungheni, Ialoveni), inclusiv Găgăuzia (Comrat, Ciadâr-Lunga) sau regiunea transnistreană (Tiraspol, Dubăsari, Râbnița).

Experți pe segmentul drepturile omului:

Experții chestionați reprezintă ONG-urile din domeniu (Alianța INFONET, Asociația „MOTIVAȚIE” din Moldova, Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități din Moldova, GENDERDOC-M etc.), dar și mediul academic sau instituții publice, având experiență relevantă în domeniu de la 1 an la 40 de ani, zona de activitate fiind atât în capitală, în regiuni (inclusiv Găgăuzia), dar și în cadrul diasporei moldovenești din străinătate.

Despre participanții la focus-grupuri

În perioada 27.05-10.06.2022 au fost organizate 3 focus-grupuri, la care au participat în total 34 de persoane, respectiv 7 bărbați și 27 femei, cu vârste cuprinse între 20 și 50+ ani, vorbitori de limba română și rusă. Cei peste 30 de participanți la focus-grupuri au reprezentat 15 instituții media locale și naționale și 11 organizații neguvernamentale din domeniul drepturilor omului din Republica Moldova – Amnesty International Moldova, La Strada, Promo-LEX, Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii etc.

Constatări primare în baza răspunsurilor la chestionarele adresate jurnaliștilor și experților în domeniul drepturilor omului

Principalele constatări desprinse din analiza chestionarelor țin de percepția grupurilor vulnerabile față de modul în care sunt portretizate în mass-media, dar și de nivelul și modul de pregătire profesională în domeniul drepturilor omului pentru jurnaliști.

Analiza stării actuale de lucruri, reieșind din percepțiile și viziunea reprezentanților grupurilor vulnerabile

Experții consideră că cele mai vulnerabile grupuri în Moldova sunt persoanele cu dizabilități, fiind urmate de persoanele LGBTQ, romii și copiii. Problemele care ar cauza aceste vulnerabilități au fost enumerate în ordinea următoare: insuficiența serviciilor specializate și a infrastructurii de acces (străzi, rampe de acces, mijloace de transport etc.), urmate de stereotipuri, prejudecăți și atitudinea stigmatizantă, dar și ignorarea acestor probleme de către sistem.

În același timp, experții consideră că mass-media abordează insuficient aceste probleme. Potrivit lor, presa ar ignora aceste subiecte din mai multe cauze: cunoașterea insuficientă a necesităților acestor grupuri, lipsa unor conexiuni între grupurile vulnerabile și reprezentanții media sau chiar frica unor jurnaliști de a aborda anumite subiecte. Totodată, materialele de presă în care sunt reflectate problemele grupurilor vulnerabile sunt considerate deseori de către experți drept insuficient de profesioniste. Ei consideră că jurnaliștii ar promova și multiplica uneori stereotipurile, ar

generaliza, ar tolera limbajul inadecvat în adresa acestor grupuri, ar documenta insuficient și ar descrie superficial problemele minorităților.

Experții propun următoarele soluții pentru a rezolva derapajele mass-media la acest capitol:

- „Instruiri mixte cu participarea reprezentanților APL, ONG, mass-media, persoane aparținând grupurilor vulnerabile;
- o comunicare intensă cu reprezentanții comunității persoanelor din grupuri vulnerabile (bune practici, „conferințe de accesibilitate”, investigații, studii de caz, promovarea exemplelor de manifestare a comportamentului pro-activ, campanii de advocacy, campanii de colectare de fonduri și resurse etc.);
- includerea aspectelor legate de diversitate și nediscriminare în programele educaționale;
- o reformă radicală a curriculumului la toate nivelurile, cu accent pe conștientizare, participare, incluziune, toleranță etc.;
- susținerea proiectelor și modulelor educaționale pentru jurnaliști, dar și a instituțiilor mass-media care promovează temeinic drepturile grupurilor vulnerabile”.

Experții din domeniul drepturilor omului s-au declarat interesați și disponibili să contribuie la îmbunătățirea situației, prin implicarea în traininguri, sesiuni de formare și informare, contribuție la crearea unor materiale necesare, inclusiv a unor liste de contacte și documente utile pentru activitatea jurnaliștilor.

Analiza curriculei și a opiniilor reprezentanților sistemului de educare și formare în jurnalism

Doar a șasea parte dintre respondenți afirmă că au dobândit cunoștințe privind drepturile minorităților și ale grupurilor vulnerabile în cadrul

studiilor la facultate. Vasta majoritate a respondenților la chestionar (70% dintre respondenții vorbitori de limba română și 100% dintre vorbitorii de limba rusă) susțin că au acumulat aceste cunoștințe în cadrul trainingurilor sau în comunicarea și învățarea din redacții, unii menționând că s-au autoinstruit, acumulând cunoștințe din diferite surse.

O analiză a gradului de diversitate/incluziune la nivelul corpului profesoral al facultăților, a cohortelor de studenți, dar și a redacțiilor ar oferi un tablou relevant și date concludente

Respondenții afirmă că la facultăți subiectul diversității, incluziunii și al grupurilor vulnerabile este abordat insuficient. Fiind întrebați, cât de des se discută în cadrul facultăților de jurnalism problemele grupurilor vulnerabile, 80% dintre respondenți au afirmat că subiectul e adus în atenție mai rar decât o dată pe lună, iar ceilalți 20% au specificat că nu mai des decât o dată pe lună.

Opiniile și percepțiile practicienilor în jurnalism și a managerilor de media privind grupurile vulnerabile

Doar a patra parte dintre respondenți consideră că sunt suficient familiarizați cu problematica drepturilor omului în general și unul din 9 respondenți la chestionar consideră că este foarte bine familiarizat/ă cu situația drepturilor omului în Republica Moldova, majoritatea declarând că sunt informați insuficient la acest capitol. O majoritate absolută a respondenților susțin că sunt familiarizați cu prevederile Codului Deontologic al jurnalistului, inclusiv componenta ce vizează relatarea despre grupurile vulnerabile.

Respondenții susțin că întâlnesc subiecte privind grupurile vulnerabile destul de rar: o pătrime dintre ei – de câteva ori pe an, iar a treia parte dintre respondenți ajung în contact cu aceste teme de câteva ori pe lună.

Cel mai frecvent sunt abordate subiectele privind copiii, femeile, refugiații și persoanele cu dizabilități. Subiectele cele mai puțin abordate sunt despre persoanele LGBTQ, persoanele de alte rase și confesiuni religioase, urmând romii și alte minorități etnice.

Principala dificultate identificată de jurnaliști în procesul abordării subiectelor privind persoanele vulnerabile ar fi lipsa contactelor necesare pentru o bună documentare a subiectelor – peste 50% dintre respondenți au remarcat această carență. Unii respondenți au remarcat și accesul dificil la informații, comunicarea neproductivă cu experții, teama de faptul că publicul nu va înțelege subiectul sau că managerii nu vor accepta tema.

Fiind întrebați despre oportunitățile și necesitățile de a îmbunătăți situația, respondenții s-au referit, practic în egală măsură, la necesitatea unor traininguri în redacții, a unor instruirii specializate în afara redacțiilor, dar și a unor liste de contacte și surse oferite de către ONG-urile specializate, care le-ar putea ușura munca de documentare.

IV. Concluzii din comunicarea cu jurnaliștii și experții în baza focus-grupurilor

Participanții la focus-grupurile organizate, jurnaliști și experți în domeniul drepturilor omului au oferit un șir de constatări ale cauzelor problemei și posibile soluții, după cum urmează:

A. Grupurile vulnerabile identificate

Participanții la focus-grupuri au identificat următoarele grupuri vulnerabile, problemele cărora necesită o abordare permanentă în mass-media: persoanele cu dizabilități (necesități speciale); LGBTQ; bolnavii incurabili; persoanele cu venituri mici; refugiații; minoritățile religioase; grupurile rasiale; utilizatorii de droguri; copiii, inclusiv cu dizabilități, marginalizați sau cei care nu au acces la educație; persoanele abuzate; minorii aflați în detenție; mamele cu copii; tinerii din grupul de risc; romii; persoanele cu autism; femeile; persoanele vagabonde; oameni ai străzii; persoanele cu HIV; nevăzătorii; vârstnicii.

Majoritatea jurnaliștilor au susținut că întâmpină anumite dificultăți la identificarea cazurilor de încălcare a drepturilor persoanelor din grupurile vulnerabile și îndeosebi reflectarea subiectelor în media.

B. Reflectarea grupurilor vulnerabile în mass-media

Participanții la focus-grupuri afirmă că unii jurnaliști și unele instituții mass-media se implică activ pe domeniul incluziunii, diversității și

nediscriminării. Totuși, spațiul public este plin de mesaje homofobe și de dezbinare, utilizate inclusiv de către unii actori politici. Discursurile de ură și declarațiile publice îndreptate împotriva grupurilor vulnerabile sunt mediatizate intens de către unele instituții de presă, unde prioritatea o dețin subiectele provocatoare, care ar aduce vizualizări și trafic, nu neapărat o soluție a problemei. Respondenții consideră că asemenea cazuri se întâmplă în presă „la comanda politicului, patronului” și în scopuri comerciale. Unii participanți la focus-grupuri au declarat că pentru a-și spori și menține audiența, deseori mass-media încalcă etica profesională, prezentând tipare acuzative și nerespectând demnitatea umană. Unii participanți consideră că, presa aduce, de regulă, în atenția publicului o problemă după ce a fost încălcat un drept al omului sau după ce a avut loc vreo infracțiune. Participanții mai spun că unii jurnaliști nu cunosc și nici nu doresc să cunoască cum ar trebui să fie abordate corect aceste subiecte.

C. Incluziunea prin prisma jurnaliștilor

Majoritatea jurnaliștilor participanți la focus-grupuri au susținut că despre incluziune, diversitate și protecția grupurilor vulnerabile au învățat „*din mers*”, atunci când au ajuns în redacții, în perioada activității de jurnalist. La facultate subiectele respective sunt abordate succint sau deloc. În activitatea cotidiană se mizează pe autoinstruire sau rareori, delegare la evenimente de consolidare a capacităților. Jurnaliștii ce scriu materiale pe domeniul social posedă cunoștințe parțiale despre grupurile vulnerabile, toleranță, nediscriminare etc. Ceilalți care sunt specializați în alte tematici, se implică și mai puțin în abordarea acestor subiecte. Unii jurnaliștii susțin că au învățat să abordeze problemele acestor grupuri chiar în timpul realizării materialelor media, alții – la diverse programe educaționale nonformale (tabere de vară, diverse programe de instruire) în domeniul drepturilor omului sau prin autoinstruire. Participanții la focus-grupuri sunt de părerea că „presa are o forță foarte mare și poate avea impact substanțial în anumite situații, inclusiv cele care țin de aspectul promovării drepturilor omului, toleranței și incluziunii”.

D. Reflectarea minorităților sexuale în presa locală

Potrivit jurnaliștilor din diverse instituții mass-media locale și regionale, participanți la discuțiile în format focus-grup, presa locală relatează mai puțin despre subiecte ce țin de minoritățile sexuale, deoarece în comunitățile mici e dificil să scrii despre persoane vulnerabile, existând riscuri de expunere la persecuții a acestora. Temele despre minoritățile sexuale atrag critici, comentarii negative, mesaje de ură și pot genera temeri de stigmatizare. Mai mult, în teritoriu sunt mai puțini experți și specialiști în domeniu care pot oferi opinii și comentarii la acest capitol.

E. Impedimente în realizarea materialelor media despre grupurile vulnerabile

Unii participanți din rândul mass-media au menționat că nu cunosc cum să relateze corect temele privind grupurile vulnerabile, astfel încât să prezinte constructiv situația, să nu expună persoanele vizate unor riscuri și să nu amplifice încălcarea drepturilor omului. Ei susțin că instrumentele didactice (ghidurile pentru jurnaliști) existente, nu sunt cunoscute sau nu sunt atotcuprinzătoare și nu oferă soluții pentru anumite situații reflectate la moment. Profesioniștii media recunosc că ar putea aduce prejudicii drepturilor omului, fie din lipsa cunoștințelor în domeniul drepturilor omului, a unei culturi juridice, fie din cauza perpetuării unor stereotipuri și tradiții (inclusiv personale), dar și din cauza reticenței editorilor sau managerilor de media. Presa uneori preferă să opereze cu conținut generalist, de știri, inclusiv cu tentă senzatională și mai puțin informații analitice și explicative, inclusiv cu părerea experților sau specialiștilor în domeniu. Mulți reporteri nu au studiat la facultate subiectul drepturilor omului, elemente de protecție a victimelor sau alte teme conexe. Totodată, lipsesc mecanisme de monitorizare a respectării eticii și deontologiei, în special pentru mass-media on-line, ceea ce ar responsabiliza redacțiile și entitățile mediatice să respecte drepturile omului.

Discuții individuale cu jurnaliști, manageri de media, experți și practicieni implicați în domeniu

În baza unor discuții individuale cu jurnaliști din Găgăuzia, din stânga Nistrului, din alte localități din nordul și sudul Republicii Moldova, au fost semnalate următoarele provocări privind abordarea grupurilor vulnerabile, care de altfel coincid în anumită măsură cu cele identificate la etapa chestionării și discuțiilor în format focus-grup:

- dificultatea de a aborda subiecte foarte sensibile (LGBTQ, romi, refugiați, persoane de alte rase) și teama de reacția prea critică a publicului;
- teama de avalanșe de comentarii critice, negative și incapacitatea de a le modera;
- neîncrederea unor reporteri privind necesitatea abordării subiectelor sensibile;
- reticența managerilor de redacții privind importanța abordării acestor subiecte;
- subiectele sensibile solicită mult mai multă muncă, efort, timp, publicarea acestora aduce și multe probleme, iar reporterul ajunge la final „singur, atacat, obosit, dezamăgit”;
- este nevoie de o muncă colectivă pentru abordarea sistemică a unor probleme, dar redacțiile sunt mici cu capacități financiare și umane limitate.

F. Nevoile de formare

Majoritatea interlocutorilor au afirmat că au nevoie de formare inițială și continuă pentru o mai bună înțelegere, aplicare și prezentare a drepturilor omului în materialele de presă. La fel, participanții au menționat că în perioada activității inițiale ar avea nevoie de mentori și referințe

exacte, dicționare de termeni, bune practici, ghiduri succinte, schimburi de experiență etc. Printre temele solicitate se includ:

- (a) drepturile omului,
- (b) egalitatea și protecția grupurilor vulnerabile,
- (c) nediscriminare și concepte de prejudecată,
- (d) incluziune și diversitate,
- (e) rolul instituțiilor democratice și
- (f) atribuțiile autorităților publice.

Unii participanți au susținut că în programele de instruire și formare în domeniul mediatizării grupurilor vulnerabile este necesar să fie incluși editorii și managerii companiilor media, din considerentul că anume ei iau deciziile inițiale și finale pe subiecte, inclusiv cele privind drepturile omului, grupurile vulnerabile, toleranță și nediscriminare.

G. Riscuri în implementarea programelor de instruire și soluții de optimizare

Programele de instruire trebuie să cuprindă participanți motivați pentru instruire. Activitățile trebuie să fie interactive, combinate cu tehnici de instruire formală și neformală/experențială. Timpul liber de la instruire, urmează a fi combinat cu activități practice utile, de exemplu: vizionări de filme tematice, urmate de dezbateri sau jocuri de societate. Un training reușit trebuie susținut de formatori sau experți notorii, într-un limbaj accesibil, util și prin metode interactive. În perioada imediat următoare instruirii, ar fi preferabil să existe un program de ghidare și mentorat al participanților. Programul va cuprinde abilitarea practică a lecțiilor învățate, asigurând durabilitatea activității de instruire.

Riscuri	Soluții de optimizare
Lipsa timpului pentru instruire continuă	Alegerea unei perioade potrivite agreate de participanți / selectarea participanților motivați pentru instruire
Lipsa/ insuficiența participanților	<ul style="list-style-type: none"> ■ Motivarea și sensibilizarea redacțiilor media/jurnaliștilor ■ Redistribuirea/promovarea apelurilor de participare ■ Realizarea activității de instruire într-un format restrâns de 10-12 persoane
Pandemia publică	Ajustarea programului de instruire la predarea online
Oboseala participanților	Realizarea activităților de instruire în format mixt (formal și neformal)
Solicitări din partea angajatorilor către participant de a prezenta un material de urgență	Planificarea unui spațiu-ecluză pentru fiecare participant care are nevoie justificată pentru a-și remedia sarcinile urgente

H. Resurse necesare

Participanții la focus-grupuri au menționat că ar avea nevoie de următoarele resurse pe domeniu:

- 1) Referințe utile (legislație, standarde, ghiduri practice);
- 2) Bază de date a autorităților publice specializate și a comunicatorilor acestora;

- 3) Lista instituțiilor de drepturile omului și a comunicatorilor acestora;
- 4) Baza de date a organizațiilor naționale neguvernamentale și a comunicatorilor acestora;
- 5) Bază de date a experților și specialiștilor pe domeniu;
- 6) Biblioteca digitală de articole cu bune practici.

V. Recomandări pentru creșterea prezenței și relevanței relatărilor jurnalistice pe tema grupurilor vulnerabile, diversității și incluziunii în Republica Moldova

Recomandările pentru creșterea volumului și calității relatărilor mass-media pe tema drepturilor omului, diversității și incluziunii prezentate mai jos sunt rezultatul agregării informațiilor obținute de la participanții focus-grupurilor și respondenților la chestionarele aplicate în cadrul prezentului studiu. Recomandările au fost elaborate pentru diverse grupuri-țintă:

La nivelul facultăților/școlilor de jurnalism:

- **Dezvoltarea unei curricule specializate pentru relatarea subiectelor de drepturile omului.** Curricula trebuie să conțină descrierea cadrului legal, național și internațional, dar trebuie să meargă mult peste acest nivel. Ea trebuie să îi familiarizeze pe studenți cu relatarea jurnalistică din perspectiva drepturilor omului, să îi ajute să sesizeze unghiurile jurnalistice ale unor subiecte din această perspectivă, să îi înarmeze cu instrumentele critice, etice și empactice care să le permită să abordeze creativ și responsabil subiectele legate de diversitate.

Curricula poate fi introdusă fie ca atare, într-un curs dedicat, fie poate fi infuzată în cursurile deja existente. Această ultimă abordare asigură o expunere mai îndelungată a studenților la tema drepturilor omului și a diversității, dar presupune și o pregătire adecvată a mai multor cadre didactice din universități.

În oricare din formele sale, predarea acestei curricule trebuie să se bazeze pe contribuția și participarea unor experți în domeniu,

practicieni, experți juridici sau reprezentanți ai grupurilor minoritare sau vulnerabile.

La nivelul redacțiilor:

1. **Oferirea de sesiuni de training /sensibilizare pentru responsabilii editoriali/managerii de echipe jurnalistice.** Din discuțiile cu jurnaliștii și rezultatele chestionarelor a reieșit că anumite subiecte sunt respinse de responsabilii editoriali, care nu le văd importanța. Astfel de traininguri ar trebui să îi pregătească pe aceștia să identifice aspectele de drepturile omului pe care le presupun subiectele legate de grupurile vulnerabile, ceea ce le plasează fără îndoială în mandatul de interes public al mass-media. În plus, astfel de traininguri îi vor pregăti pe managerii de echipe redacționale să ofere feedback și mentorat jurnaliștilor cu care lucrează.
2. **Introducerea în mod expres în politica editorială a chestiunii drepturilor omului și a diversității, ca obligație de mandat public, ca valoare a redacției și ca subiect de interes pentru societate.** Din chestionare și focus-grupuri a reieșit că principalele probleme cu care se confruntă grupurile defavorizate sunt insuficiența serviciilor specializate și a infrastructurii de acces (străzi, rampe de acces, mijloace de transport etc.), urmate de stereotipuri, prejudecăți și atitudinea stigmatizantă, dar și ignorarea acestor probleme de către stat. Ca atare, statul însuși este una dintre cauzele problemelor și poate deveni generator de soluții. Monitorizarea acțiunilor statului este, fără îndoială, parte din mandatul public al mass-media. Chiar dacă pare doar un gest formal, această înglobare a diversității în documentele editoriale statutare are dublu rol: acela de semnala interesul programatic al redacției față de această problemă și acela de a asigura că toți

membrii redacției, prezenți și viitori, își asumă aceste valori și participă la încorporarea lor în produsele editoriale. Documentul editorial statutar trebuie făcut public (cel puțin parțial), astfel încât și publicul să cunoască valorile pe care și le asumă redacția.

- 3. Mentorat activ în scopul promovării relatărilor jurnalistice prin prisma drepturilor omului.** Este responsabilitatea editorului/redactorului-șef de a se asigura că materialele jurnalistice tratează subiectele într-o manieră profundă și responsabilă, dincolo de spectaculos sau de actualitatea imediată. Responsabilii editoriali trebuie să discute cu reporterii care sunt unghiurile mai profunde, implicațiile pe termen lung sau sistematice pe care le presupun subiectele propuse de aceștia. Aceste discuții, deși par că „mănâncă timp”, consolidează o înțelegere comună asupra temelor importante pentru redacție, cresc proprietatea reporterilor asupra conținutului editorial și ajută reporterii să devină mai profesioniști. Acest mentorat nu trebuie rezervat doar reporterilor tineri sau fără experiență, ci trebuie să devină o practică curentă în redacții pentru toți angajații (inclusiv cameramani și fotoreporteri).
- 4. Introducerea practicii discuțiilor post-publicare.** Ori de câte ori este posibil, colectivul editorial trebuie să își rezerve timp pentru așa numită „analiză post-mortem” a articolelor publicate. Autorii prezintă modul în care au pregătit materialele, care au fost expertizii pe care i-au abordat, care au fost principalele obstacole și cum le-au depășit, ce ar fi vrut să facă diferit, dar nu au reușit. La rândul lor, colegii pot interveni cu întrebări și sugestii. Analizele post-mortem nu sunt ședințe de critică, ci momente de împărtășire profesională, colegială, din care toată lumea are de câștigat.
- 5. Introducerea practicii discuțiilor pe teme de etică/sensibilitate.** În afara discuțiilor pe tema unor subiecte precise sau a unor materiale deja publicate, redacțiile trebuie să încurajeze discuțiile mai

generale pe teme de etică sau de sensibilizare a membrilor redacțiilor asupra unor chestiuni precum diversitatea. Fără a impune neapărat „cote de gen” la nivelul persoanelor despre care se relatează, a celor intervievați sau a experților, colectivul redacțional trebuie să fie atent la reprezentarea cât mai bogată a tuturor categoriilor sociale în materialele editoriale. Astfel de discuții pot fi purtate periodic, în reuniuni dedicate, sau în mod curent, în cadrul întâlnirilor curente ale redacției (ședințe zilnice, ședințele de pregătire a ediției sau a programului). Ele au drept scop „sensibilizarea” reporterilor și editorilor cu privire la chestiunea diversității, astfel ea să devină parte din arsenalul editorial, care să îmbogățească în mod firesc conținutul, nu o povară statistică.

6. **Introducerea în planurile anuale de pregătire profesională pentru redacție a unor sesiuni anuale de training pe tema diversității și incluziunii.** Este importantă actualizarea cunoștințelor pe aceste teme, deoarece problemele evoluează de la an la an, de aceea și pregătirea jurnaliștilor trebuie actualizată. Acolo unde astfel de planuri nu există, ele trebuie create și implementate cu consecvență.
7. **Dezvoltarea de relații cu organizațiile care reprezintă grupurile vulnerabile.** Una dintre cele mai des invocate cauze pentru frecvența redusă a materialelor referitoare la drepturile omului în presă este accesul dificil la experți în domeniu sau lipsa de informații referitoare la problemele grupurilor vulnerabile. Așa cum jurnaliștii își dezvoltă relații cu „sursele” din administrație și politică, tot astfel pot dezvolta relații durabile cu persoane sau organizații active în domeniul drepturilor omului. Aceste relații trebuie bazate pe încredere și respect (care se construiesc în timp) și trebuie întreținute prin contacte ocazionale (fie doar și printr-un apel telefonic de curtoazie).

La nivelul jurnaliștilor:

- 1. Participarea la cursuri/sesiuni de pregătire în domeniul drepturilor omului.** Jurnaliștii trebuie să profite de orice oportunitate de perfecționare profesională în domeniu – ca, de altfel, în oricare altul. Problematica drepturilor omului, cea a diversității se află într-un proces de schimbare, aliniindu-se schimbărilor sociale și tehnologice ale zilelor noastre și, ca atare, și abordările editoriale trebuie să se alinieze la acestea. Întâlnirile cu experți, cu formatori, cu colegii cu aceleași preocupări sunt întotdeauna fertile și pot deschide cale spre noi produse editoriale, noi formate sau noi moduri de interacțiune cu comunitățile de consumatori mass-media.
- 2. Auto-educarea în domeniu.** Și în afara participării la cursuri, jurnaliștii își pot îmbunătăți performanțele profesionale prin eforturi de auto-educare. Ei sunt primii responsabili de calitatea muncii lor și primii responsabili de dobândirea cunoștințelor și instrumentelor necesare. Ei pot urmări sentințele pronunțate de Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, pot participa la sesiunile de training individual (online) și pot studia modul în care sunt relatate anumite cazuri de către presa internațională cu înalte standarde.
- 3. Crearea unei rețele de jurnaliști interesați de subiectul drepturilor omului.** Jurnaliștii care relatează în mod curent despre problema drepturilor omului sau a diversității pot forma o rețea profesională (formală sau informală) care să le permită schimbul rapid de informații, idei, sugestii sau soluții. Dincolo de concurența normală și sănătoasă dintre publicații, profesioniștii media trebuie să clădească o solidaritate de breaslă care să îi ajute în consolidarea standardelor profesionale și evidențierea lor față de creatorii de conținut media care urmăresc doar profitul sau succesul facil.

La nivelul API și a altor organizații media partenerere:

- 1. Elaborarea unui catalog al experților în domeniu.** Una dintre principalele probleme identificate de jurnaliștii interesați în relatarea problematicii drepturilor omului și a diversității este accesul dificil la experți sau alte persoane competente. API poate contribui la elaborarea unei baze de date online cu experți cu diverse specializări, cu contactele lor, astfel încât oricine este interesat să obțină un punct de vedere, o confirmare a unor date sau o declarație, în cel mai scurt timp. Efortul API ar presupune identificarea experților, invitarea lor de a se înscrie în baza de date (în mod voluntar), în crearea unei platforme online (sau a unui alt instrument disponibil), actualizarea ei periodică și diseminarea informației în rândul comunității jurnalistice și academice.
- 2. Elaborarea unui Ghid de termeni și de adresare corectă în materialele care tratează chestiunea grupurilor vulnerabile.** Mulți jurnaliști au declarat că au rezerve în a aborda un subiect care implică persoane aparținând grupurilor vulnerabile, de teama de a nu ofensa sau perpetua stereotipurile. Alții, chiar dacă sunt de bună credință, folosesc din neștiință termeni care jignesc sau stigmatizează. Un astfel de Ghid îi va îndruma pe reporteri și editori în alegerea termenilor corecți și va avea și un impact educativ asupra publicului. Ghidul trebuie elaborat cu participarea reprezentanților respectivelor grupuri, care dețin expertiză în domeniu și care pot contribui și cu un suport teoretic. Efortul API ar consta în identificarea experților, invitarea lor de a contribui la conținutul Ghidului, editarea sa finală, crearea platforme online (sau a unui alt instrument disponibil), actualizarea ei periodică și diseminarea informației în rândul comunității jurnalistice și academice.
- 3. Elaborarea unei „biblioteci de bune practici”,** care să conțină articole pe tema drepturilor omului realizate la standarde înalte, articole care abordează teme sensibile sau utilizează tehnici sau formate jurnalistice inovatoare. Este bine ca articolele să fie însoțite de scurte

prezentări, care să semnaleze prin ce anume se califică drept modele. În constituirea bibliotecii trebuie acordată atenție drepturilor de autor și termenilor de *fair use* (publicarea de scurte extrase cu link activ către articolul original, solicitarea acceptului de reproducere, etc). Efortul API ar presupune identificarea materialelor, sistematizarea lor într-o bază de date interogabilă, în producerea prezentărilor însoțitoare, în crearea platformei online (sau a unui alt instrument disponibil), actualizarea ei periodică și diseminarea informației în rândul comunității jurnalistice și academice.

4. **Oferirea de oportunități de sensibilizare/training.** Dincolo de formatele „clasice” de training (cursuri, ateliere), API poate organiza formate atractive de scurtă durată, dar de eficacitate mare: evenimente de tip „ask me anything” („Întreabă-mă orice”) la care să participe jurnaliști cu experiență sau persoane din grupurile vulnerabile, care să-și prezinte propria experiență; întâlniri de tip „biblioteca vie”, vizionări de filme, vizite de studiu, stagieri, experiențe nemediate de tip „a day in the shoes of...” („O zi în pielea lui...”) sau „shadowing” (urmărirea unei persoane pe tot parcursul unei zile). Implicarea reporterilor tineri sau a studenților în acest tip de activități este deosebit de importantă.
5. **Organizarea de competiții de articole pe tema drepturilor omului și diversității.** Latura competitivă a fost subliniată de mulți jurnaliști ca fiind stimulativă – atât în producerea de mai multe materiale, cât și în sporirea atenției date profunzimii și calității acestora. În plus, astfel de competiții ar putea crește profilul temelor legate de drepturile omului la nivelul publicului.
6. **Dezvoltarea unui instrument de auto-evaluare a diversității editoriale (atât în interiorul redacției, cât și a conținutului) de către membrii API.** De altfel, un astfel de instrument ar fi util la scara întregii comunități jurnalistice. API poate prelua inițiativa și servi un model de bună practică, dezvoltându-l și susținând aplicarea lui de către membrii

săi. Experiența API, în acest sens, poate fi apoi oferită altor redacții interesate. Instrumentul de auto-evaluare ajută la evidențierea unor dezechilibre la nivelul redacției (diferențe de tratament între persoane diferite, existența unor abordări instituționale care descurajează tratarea anumitor subiecte sau abordarea anumitor persoane etc.) și ajută astfel la identificarea unor eventuale rădăcini mai profunde (dezinteres, stereotipuri, temeri, dispreț față de anumite categorii) ale unei politici editoriale care evită subiectele legate de diversitate și incluziune.

Recomandări de teme pentru eventuale instruirii

Pentru a elimina carențele identificate în abordarea profesionistă a subiectelor despre grupurile marginalizate și vulnerabile, echipa de experți recomandă o listă tentativă de teme/subiecte pentru a fi incluse în programele de instruire pentru jurnaliști, manageri media și alte categorii de profesioniști media:

1. Definiția grupului „vulnerabil” din perspectiva drepturilor omului. Cum abordăm „vulnerabilitatea” din punct de vedere editorial. Elemente de lexic în materialele despre persoanele aparținând diferitor grupuri vulnerabile, minorități etc.;

2. Diversitatea și incluziunea ca teme redacționale transversale. Unde găsim subiecte? De la cazuri individuale la problemele sistemice;
3. Capacitatea de a aborda subiecte sensibile. Gestionarea reacției publicului (moderare comentarii – provocări, idei, soluții, perspective). Dificultăți de a lucra cu publicul pe aceste subiecte;
4. Discursul de ură pe platformele sociale și modul de reacție al jurnaliștilor și instituțiilor media;
5. Stereotipurile privind grupurile vulnerabile: de ce acestea promovează încălcarea legislației privind drepturile omului și ce pot face jurnaliștii;
6. Problemele refugiaților în perioada multiplelor crize: cum ajutăm societatea să discearnă între stereotipuri, probleme naționale și regionale;
7. Securitatea regională și grupurile cele mai defavorizate;
8. Cum se face autoevaluarea pe probleme de drepturile omului și diversitate. Autoevaluare individuală pentru reporteri și autoevaluare redacțională. Modele de bune practici;
9. Drepturile omului și grupurile vulnerabile în politica redacțională și în planul redacțional anual;
10. Jurnaliștii și abilitatea de a dezvolta toleranța societății față de grupurile vulnerabile.

La nivelul comunității mass-media din Republica Moldova:

1. **Participarea la elaborarea curriculei academice pentru relatarea subiectelor de drepturile omului, cu focus pe diversitate și incluziune.** Un astfel de demers ar avea de câștigat dacă nu ar fi lăsat doar în seama mediului academic, ci ar constitui un moment de sinergie, de armonizare a viziunilor ce aparțin diferitor grupuri-țintă și de promovare în spațiul public a acestor teme.
2. **Explorarea posibilităților de oferire de terapie post-traumatică pentru jurnaliști.** Mulți jurnaliști au semnalat încărcarea emoțională pe care munca la anumite subiecte o presupune și au declarat că nu

sunt pregătiți să proceseze emoțiile negative astfel acumulate. Genul acesta de traumă îi face pe unii dintre ei să renunțe la a mai trata astfel de subiecte, pentru a se proteja emoțional. Trebuie explorate posibilitățile de a oferi servicii de consiliere post-traumatică pentru jurnaliști: cine le poate oferi, la ce costuri și din ce resurse pot fi acoperite, care este cadrul organizațional cel mai adecvat, cum se pot gestiona problemele de protecție a vieții private etc.

La nivelul instituțiilor cu rol în reglementarea mass-media și sancționarea abaterilor:

1. **Acceptarea rolului educativ în domeniul drepturilor omului pe care instituțiile de reglementare și sancționare a abaterilor mass-media îl pot juca în educarea jurnaliștilor și a publicului.** Ele pot deveni actori activi în procesul de creștere a calității conținutului jurnalistic, participând la cunoașterea și promovarea standardelor mai degrabă decât doar la sancționarea post-factum a eventualelor încălcări.
2. **Dezvoltarea unei relații de dialog deschis și conlucrare cu presa.** Instituțiile de stat trebuie să adopte o atitudine mai deschisă în colaborarea lor cu presa, în principal prin participarea la dezbaterile în comun a unor teme de interes pentru ambele părți, cum este cea a diversității și incluziunii. Participarea unor oficiali la evenimentele realizate de mass-media ar trebui să devină practică curentă. Pentru a evita posibilele suspiciuni de conflict de interese (parteneriate cu organizații pe care instituțiile trebuie să le monitorizeze, de exemplu), organizațiile societății civile pot servi drept intermediar *bona fide* în organizarea și găzduirea unor evenimente care aduc împreună mass-media și instituțiile de reglementare și monitorizare.